

Ю. І. Трикашна, Ю. М. Нідзельська
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕФОРМАЦІЙ У ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Перш за все, варто зазначити, що у сучасній теорії та практиці перекладу зацікавленість серед науковців викликають поряд із перекладацькими трансформаціями також і перекладацькі деформації, які нерідко розуміють як важливі перекладацькі стратегії. Іноді може виникати запитання, чи варто вважати перекладацькі деформації синонімічними до перекладацьких помилок, котрі виникають через ті або інші обставини. Більшість науковців вважають, що ні. Однак зрозумілим є той факт, що саме деформує перетворення тексту або текстів у процесі перекладу виявляється тісно пов'язаним з відомою категорією перекладацької втрати. Цілком очевидним вважаємо той факт, що точно краще сприймати твори В. Шекспіра англійською мовою, а роботи Т. Шевченка саме українською. Такі перекладацькі дії як деформації стосуються не тільки форми мовленнєвих творів, адже, з іншого боку, існують такі деформуєчі зміни, які торкаються семантичного рівня тексту або повідомлення. Щодо усвідомленої деформації форми, тоді часто згадують про випадки відтворення поетичного тексту прозовим, очевидно, що у такому випадку руйнується ритмічний малюнок, який є типовим для оригіналу тексту. Іноді у сам текст перекладу включають певну додаткову інформацію, з іншого боку, можливе вилучення деяких елементів. Незважаючи на важливу мету збереження цілісності інформації, перекладачеві час від час доводилося поступатися якимось із наявних параметрів тексту, ознакою, іншими словами, навіть порушити певні діючі норми, йдеться про застосування перекладацьких деформацій загалом.

У свою чергу, науковець О. Чередниченко представляє обґрунтування використання деформації у перекладі, що спричинена саме варіативністю мови перекладу у рамках художнього дискурсу. До того ж, цьому різновиду дискурсу характерний найвищий «ступінь коливання мовної норми», а такі відхилення, на думку вченого, значною мірою здатні сприяти збереженню стилістичної та національної своєрідності оригінального тексту, також розширенню певних виражальних можливостей цільової мови та культури [5: 160], за тієї умови, якщо норми мови оригіналу і перекладу не співпадають.

Нашу увагу привернули погляди М. Ребенко щодо сутності деформації, дослідниця Н. Крушинська також сприймає визначення М. Ребенко як найбільш повне, адже вона пояснює деформацію у перекладі як складне або

комплексне явище у системі перекладацьких перетворень. Воно охоплює, варто звернути нашу увагу на це, об'єктивні мовні зміни різних текстових рівнів, а також і суб'єктивні перекладацькі перетворення, котрі викликані семантичною, прагматичною багатозначністю одиниць тексту оригіналу, психологічно-мовними особливостями перекладача, його творчим вибором також [3: 45]. Таким чином, репрезентовано подвійну природу перекладацьких деформацій, поділ їх на об'єктивні та суб'єктивні.

Варто підкреслити у цьому дослідженні, що вчені Л. Кушнір та О. Третьякова пропонують поділити деформації на змістові. Саме вони стосуються відтворення семантичної площини оригіналу. А також на мовні, котрі відповідають мовностилістичним ознакам перекладу. Стосовно джерел їх виникнення [2: 211], тоді варто класифікувати вказані різновиди деформацій на лінгвальні, з однієї сторони, та екстралінгвальні, з іншої. Екстралінгвальні реалізуються у неповному відтворенні контексту оригіналу, мовленнєвої ситуації, прагматики тексту, більше того, серед змістових перекладацьких деформацій виокремлюють фактичні та образні.

У своєму науковому дослідженні Стахмич Юлія та Цвеловська Вікторія звернулися до типології перекладацьких деформацій, котру було репрезентовано В. Карабаном та М. Ребенко. У сфері перекладознавства виокремлено три види перекладацьких деформацій, а саме: прагматичні, семантичні, синтаксичні. Водночас вони базувалися на низці важливих категорій семантики, а також прагматики і синтактики. Вони є базисом для різнопланових перетворень тексту у процесі перекладу [1; 4]. Прагматичні деформації у процесі перекладу виникають тоді, коли перекладач свідомо змінює комунікативний ефект, який є закладеним автором, та естетичну функцію тексту оригіналу [1: 28]. До речі, зміну порядку слів у перекладі, що складають інверсію, також вважають одним зі способів деформування «схеми думки» автора, це демонструє власне бачення перекладачем описуваної ситуації. Крім того, семантичну деформацію, як правило, розуміють як свідому зміну авторської думки, котру можливо пояснити індивідуальним баченням перекладачем даної ситуації [1: 29], а основною метою такої деформації є відтворення комунікативного ефекту тексту оригіналу в тексті перекладу за умови асиметрії МКС.

Іноді внаслідок мовної асиметрії видається неможливим або ж надзвичайно важким завданням передати за допомогою засобів мови перекладу певні частини тексту оригіналу. Відтак, саме при перекладі вказаних одиниць можуть виявитися фонетичні, семантичні та культурно-асоціативні розбіжності. Якщо перекладач свідомо деформує текст оригіналу, він або вона діє у рамках певної стратегії перекладу, в основі якої знаходиться ідея відповідності. У такому випадку йдеться про можливу відповідність розумінню потреб реципієнта, його здібностей коректно

зрозуміти цей переклад. Деформація поряд із трансформацією є свідомим процесом перетворення вихідного тексту. Нагадаємо про те, що деформацію як свідому перекладацьку дію не слід плутати або ототожнювати із перекладацькими помилками, бо останні головним чином трапляються несвідомо.

Також варто підкреслити, що до семантично мотивованих тактик перекладацьких деформацій нерідко включають: переклад власної назви за допомогою стилістичного аналога: калькування. Тобто – добір кожній складовій частини оригіналу стилістичного аналога; збереження структури оригіналу: добір іншомовним іменам їх українських варіантів. З іншого боку, до групи фонетично мотивованих тактик відносять адаптивне транскодування, яке розуміється як адаптація під фонетичну або ж граматичну структуру мови перекладу; добір схожого за фонетичною оболонкою слова або словосполучення мови перекладу при повній втраті змісту оригіналу. У такому контексті варто пам'ятати, що перекладацькі деформації не тільки породжують дещо змінений переклад, вони також часто є причиною створення асоціацій.

Перекладацькі деформації як певні відхилення спонукають виникнення текстових змін на рівні форми та змісту. До того ж, відомо, що перекладацька деформація може також призвести до формування неправильного образу в уяві осіб. Серед ймовірних причин деформацій називають відсутність комплексу фонових знань, нерозуміння глибокого підтексту певного повідомлення. Це також пов'язано із власним баченням перекладачів змісту вихідного тексту, немає сумнів у тому, що переклад є складним творчим процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан В., Ребенко М. Природа перекладацьких деформацій. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія. 2007. № 41. С. 27–31.

2. Кушнір Л. Зіставний аналіз мовно-змістових деформацій в українському та російському перекладах роману Дж. Р. Р. Толкіна «The Lord of the Rings» за авторством А. Немирової. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. 2014. № 4 (281). С. 210–216.

3. Ребенко М. Ю. Суб'єктивна деформація стилістичного інваріанту оригіналу роману «The Catcher in the Rye» Дж. Д. Селінджера у художніх перекладах. Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія : Філологія. Педагогіка. 2014. Вип. 3. С. 44–51

4. Стахмич Ю. С., Цвеловська В. С. Перекладацькі деформації у художньому перекладі (на матеріалі українського перекладу роману С. Кінга «11/22/63»). Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Видво НаУОА, 2018. Вип. 3(71), С. 122–124.

5. Чередниченко О. І. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007. 248 с

О. В. Чорноус
Донецький державний університет внутрішніх справ

МОТИВИ ПРИХОВУВАННЯ СПРАВЖНЬОГО ІМЕНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні справжність офіційної антропонімної формули може бути легко підтверджена документально, за допомогою численних пошукових систем, соціальних мереж або й шляхом звернення до спеціалізованих установ, що мають доступ до баз даних, як-от судові та правоохоронні органи. При цьому чинне законодавство не забороняє громадянам України змінювати своє ім'я, прізвище та по батькові чи скористатися псевдонімом. У першому випадку зазвичай керуються статтею 295 Цивільного кодексу України, тоді як другий деталізовано в п. 2 статті 28: «При здійсненні окремих цивільних прав фізична особа відповідно до закону може використовувати псевдонім (вигадане ім'я) або діяти без зазначення імені» [4]. Означена норма не передбачає вимоги з'ясування причин такої заміни, лише містить вказівку про здійснення окремих цивільних прав, однак про мотивацію носія можна зробити деякі висновки, звернувшись до лексикографічних матеріалів. Наприклад, в енциклопедії «Українська мова» зафіксовано, що це прибране, вигадане ім'я, що має за мету маскування письменників або інших авторів перед сучасниками [3: 538]. Ґрунтовніше мотиви приховування справжнього імені описані в «Літературознавчому словнику-довіднику» (Київ, 2007): політичні переслідування (П. Рудченко), гендерні упередження (М. Вілінська), іноді й курйозні випадки (Г. Квітка-Основ'яненко, Б. Дідицький та ін.) [1: 567]. Абсолютно переконливим вважаємо твердження знаного українського одномаста П. Чучки про те, що псевдоніми допомагають тримати в таємниці авторське «я» або слугують для